

קשר של אמת

חוברת מידע למשפחות אבלות

תוכן עניינים

ג.....קשר של אמת.....

ד.....פרק א' ארגון תקופת השבעה.....

ה.....ארגון צורכי השבעה.....

ו.....הטיפול במשק הבית של הנפטר.....

ז.....פרק ב' הלכות לתקופת השבעה.....

ח.....דיני השבעה.....

ט.....שבת שבתוך השבעה.....

י.....שבעה בחג ובחול המועד.....

יא.....מנהגי השבעה.....

יב.....ניחום אבלים.....

יג.....היום השביעי לשבעה.....

יד.....פרק ג' לאחר השבעה.....

טו.....פרק ד' מנהגי אבלות בשלושים.....

טז.....פרק ה' התארגנות בשנה הראשונה.....

יז.....פרק ו' הלכות לתקופת השנה הראשונה.....

יח.....קדיש יתום.....

יט.....מנהגים ליום השנה.....

כ.....הנצחת הנפטר.....

קשר של אמת

מיזם "קשר של אמת" הוא חלק מפעילות ארגון "קשר תרבות יהודית".

ארגון "קשר-תרבות יהודית" פועל להעצים את מקומם של התרבות והערכים היהודיים באקלים הציבורי בתל אביב.

במהלך החיים יש לכל אחד מאיתנו נקודות מפגש עם המסורת היהודית – סביב מעגל החיים (בר מצווה, נישואין או אבל), וסביב מעגל השנה (חגים, ימי זיכרון). אנו, ב"קשר-תרבות יהודית" פועלים להפוך נקודות מפגש אלה לצמתים משמעותיים, לאירועים שיש בכוחם להקרין ולהשפיע על מכלול החיים.

אנו פועלים להרחיב מפגשים מזדמנים אלו ולהפוך את התרבות היהודית לחלק משמעותי ובלתי נפרד מחיי היומיום של כל יהודי: אנו פועלים לגיבוש קהילות מגוונות ופתוחות שמתרכזות סביב תכנים יהודיים ואירועי תרבות יהודית. כמו כן אנו מקיימים פעילויות ערכיות סביב חגים במוקדים מרכזיים בתל אביב.

"קשר של אמת" הוא מיזם משותף של "קשר – תרבות יהודית" בשיתוף עם "חברה קדישא" תל אביב-יפו והוא שם לו למטרה לעזור למשפחות אבלות לקיים את ימי השבעה בצורה נכונה ופשוטה, הן בהיבט ההלכתי והן בהיבט הארגוני.

תהליך אבלות בריא הינו תנאי הכרחי למילוי החיסרון שהותיר הנפטר, ולחזרה לשגרת חיים בריאה. תהליך האבלות היהודי, הלכותיו ומנהגיו, בונים את היחס העמוק לנפטר, ומאפשרים את נתינת המקום לכאב ולצער; ועם זאת מחזירים את האבל, לאט ובהדרגה, לשגרה המבורכת של החיים.

מטרתו של מיזם "קשר של אמת" הינו לתת מענה ולסייע בכמה תחומים:

- 1) סיוע בארגון השבעה והשאלת ציוד: כסאות אבלים, וכסאות רגילים למנחמים, נרות נשמה, סידורים וכיפות, עזרה בארגון מניין, ספרי תהילים ותפילות לעלייה לקבר
- 2) סיוע בתחום ההלכתי ותמיכה נפשית: פעילי "קשר של אמת" מונחים על ידי עובד סוציאלי, והסיוע ניתן בדרכים הבאות: הגעה למשפחות וניחוס האבלים, חוברת המרכזת את עיקרי ההלכות והמנהגים, מענה של רבנים לשאלות שמתעוררות במהלך השבעה, ואמירת קדיש.

ליצירת קשר ניתן לפנות ל: צביאל גרינברג

טל' 052-8942059 דוא"ל Emet@KesherTlv.co.il

פרק א'

ארגון תקופת השבעה

במשך ימי השבעה יושבים האבלים בבית אחד, על מנת לקבל תנחומים מחברי הנפטר וממכריו. בתקופה זו כדאי לשים לב לדברים הבאים:

ארגון צורכי השבעה

מקומות ישיבה לאבלים

על פי מנהגי האבלות, יושבים האבלים על מזרונים, כריות או שרפרפים נמוכים. יש להכין אותם מבעוד מועד.

סדר, ניקיון והגשה

מותר לאבלים לטפל בצרכי הבית, אך טוב שימעטו בעשיית מלאכה, ולכן:

1. יש לדאוג מראש לחברים או קרובים (כל מי שאינו יושב שבעה) אשר יגישו שתייה

או כיבוד לאורחים, יפנו ואף ידאגו לניקיון בסיסי של הבית שיושבים בו שבעה.

2. יש לפנות מראש רהיטים כבדים אשר תופסים מקום, ועלולים להפריע לישיבת

המנחמים.

3. יש לכסות את המראות והתמונות בבית האבל, מבעוד מועד.

הודעה לחברים

ייתכן שישנם אנשים קרובים אשר מסיבות שונות לא קיבלו הודעה על הפטירה. כדאי לבדוק זאת ולהודיע למי שצריך.

תפילות ודברי תורה

נהוג להתפלל בבית האבל שלוש תפילות ביום.

כדאי להצטייד מבעוד מועד בסידורים ובכיפות, ולבקש ממכרים או חברים דתיים לדאוג למניין ככל האפשר. (ניתן לפנות לעזרה בארגון מניין ולקבלת ציוד, לטלפון המצוין בתחילת החוברת).

נהוג ללמוד משניות לעילוי נשמתו של הנפטר. ניתן לבקש ממכרים לסייע בנושא זה, ללמוד בעצמם או לפנות לרב שידאג לכך. (גם בנושא זה ניתן לפנות לעזרה לטלפון המצוין בתחילת החוברת. יש לנו אפשרות לשלוח אדם שילמד משניות בבית הנפטר, או לדאוג לאנשים שילמדו לעילוי נשמת הנפטר בבית המדרש).

נרות נשמה

נהוג להדליק נרות נשמה לעילוי נשמת הנפטר בימי השבעה. (לא משנה אם מדליקים נר אחד הדולק במשך כל השבוע, או בכל יום נר חדש). בשעת הצורך אפשר להסתפק בנר חשמלי. את הנר מדליקים משעת הפטירה, ולא צריך להמתין לקבורה.

ציוד אחר

יש לזכור כי בדרך כלל צפויים להגיע מנחמים רבים. על מנת להקל עליהם, יש לדאוג מבעוד מועד:

1. **לכיסאות לישיבה.** (לקבלת כיסאות פלסטיק, ניתן להתקשר לטלפון המצוין בתחילת החוברת).
2. **לכיבוד קל,** כגון: עוגיות, פירות, שתייה קרה וחמה. (תלוי במנהגים השונים, כפי שיפורט להלן בפרק 'הלכות לתקופת השבעה').

הטיפול במשק הבית של הנפטר

אם הנפטר היה אדם בודד, או אם משפחתו יושבת שבעה במקום אחר ולא בביתו, יש לדאוג שקרוב משפחה או חבר יטפל במשק הבית של הנפטר:

1. **צמחים** - יש לדאוג להשקיית הצמחים.
2. **בעלי חיים** - אם היו לנפטר בעלי חיים, יש לטפל בהם ולדאוג לצורכיהם.
3. **אוויר** - כדאי לאוורר את הבית במשך ימי השבעה, על מנת שנעים יהיה לחזור אל הבית בתום התקופה.
4. **דואר** - יש לרוקן את תיבת הדואר, ולשמור את הדואר הרלוונטי עבור האבלים.
5. **מזון** - יש לפנות את כל מצרכי המזון שעלולים להתקלקל, להחמיץ או להרקיב.

פרק ב'

הלכות לתקופת השבעה

מטרתם של ימי השבעה היא התייחדות עם זכרו של הנפטר, על מנת ללמוד ממעשיו, תכונותיו ומידותיו הטובות. לכן, טוב לספר על מידות ותכונות טובות שהיו בנפטר, ועל מעשים חיוביים שעשה, ולהימנע מלספר על דברים שליליים.

כיצד סופרים את שבעת הימים

ימי השבעה נספרים על פי הלוח העברי. לפי הלוח העברי, היום מתחיל מהלילה (לדוגמא: יום ראשון בלילה הוא תחילתו של יום שני). ימי השבעה מתחילים מיום הקבורה, ומסתיימים בבוקרו של היום השביעי. (לדוגמא: אם הקבורה הסתיימה ביום שני אחר הצהריים, ימי השבעה יסתיימו בבוקרו של יום ראשון).

דיני השבעה

- 1. מי יושב שבעה?** 'שבעת הקרובים' הם האבלים, ורק עליהם חלים דיני השבעה. 'שבעת הקרובים' הם: האב, האם, האח, האחיות, הבן, הבת ובן או בת הזוג.
 - 2. כיצד יושבים שבעה?** יושבים בבית, ואין יוצאים לרשות הרבים (מלבד לבית הכנסת הסמוך לצורך תפילה ואמירת קדיש, אם אין מניין בבית האבל). אין האבלים יושבים על כיסאות וכורסאות רגילים, אלא נוהגים מנהג צער ואבלות, ויושבים על כיסאות נמוכים או מזרונים. אם הדבר קשה על האבל (כגון אם הוא אדם חולה, אישה בהריון, זקן), יכול הוא לשבת על כיסא רגיל.
 - 3. האם מותר לצאת מהבית לצורך רפואי?** אבל חולה שצריך לעבור בדיקה רפואית, אם יכול - יזמין רופא לביתו, ואם ישנה סיבה חיונית ליציאה מהבית לצורך רפואי – יפנה לרב. (אפשר להתקשר לטלפון המופיע בתחילת החוברת). אך אם אבל שאינו חולה במחלה מסוכנת, קבע תור לרופא מבעוד מועד, וזמנו בתוך ימי השבעה, עליו לדחות את התור לרופא למועד אחר. במקרה שבו האבל אכן צריך לצאת מהבית, ידאג שיבוא איתו אדם נוסף ולא ילך לבדו.
- החשיבות הרבה של היותנו מרוכזים באבלות, בתחושת הצער והאובדן, דורשת מאיתנו לעסוק אך ורק בה, ולא לפנות במעשינו או בדעתנו לשום נושא אחר.

4. **האם הולכים לעבודה?** במשך כל ימי השבעה אין הולכים לעבודה, וכן אין עוסקים ביצירה או בפרנסה מכל סוג שהוא. זמן השבעה הוא זמן קצר, ומוקדש כולו לזיכרון הנפטר ולתהליך הפְּרָדָה ממנו. בעל עסק שקשה לו לסגור את העסק, יפנה לרב וישאל מה לעשות. (אפשר לפנות לרב בטלפון המופיע בתחילת החוברת)

5. **נעילת נעליים:** נעילת הנעליים מותרת. אך צריך להקפיד שהנעליים לא יהיו עשויות עור.

6. **רחצה:** על פי הדין, אין להתרחץ לתענוג במשך ימי השבעה, וכן אין לסוך את העור בתכשירי קוסמטיקה או שמנים. בימינו, אנשים מתקלחים בכל יום מטעמי ניקיון והיגיינה, ולכן גם אבלים יכולים להתרחץ בשעת הצורך. אולם עליהם להימנע מרחיצה של תענוג, ולכן יש להתרחץ במים פושרים ולא במים חמים. משחות שאדם מורח אותם על גופו לצורך רפואה – השימוש בהם מותר, וכן משחה נגד יובש, אך אין להשתמש במשחות טיפוח ותמרקים שונים. כמובן, מותר לצחצח שיניים.

7. **איפור:** אסור לאישה נשואה להתאפר, שהרי אין זה מתאים בשעת אבלות וצער.

8. **תספורת:** בימי השבעה אין מסתפרים ואין מתגלחים.

9. **ביגוד:** במשך השבעה יש ללבוש את הבגד שאותו קרעו בשעת הלוויה. אם הבגדים מלוכלכים מחמת זיעה וכדומה, מותר להחליפם, משום שאינו עושה זאת לשם תענוג. כמו כן מותר לכבס את הבגד במים על מנת להעביר את הלכלוך, וללבושו שוב. אם אכן החליף את הבגד הקרוע בבגד אחר, אזי אם יושב שבעה על אביו או אמו, צריך לקרוע גם את הבגד שלובש (יקרע את הבגד באותו אופן כמו שקרע בעת הלוויה). אך אם יושב על שאר קרובים (אח, אחות, ילד, בן זוג) אינו צריך לקרוע שוב. כל האמור בעניין הקריעה שייך רק בבגד העליון (חולצה) ולא בגופיות.

האם צריך גם לישון עם הבגדים הללו? אין האבל צריך לישון עם הבגדים הקרועים, אלא יכול להחליפם בבגדי שינה. וכמובן, אין צורך לקורעם.

האם מותר ללבוש בגד חדש? אין לובשים בגד חדש שלא לבשו אותו מעולם.

10. **חיי אישות:** יש להימנע מקשר אינטימי בין איש לאשתו, אבל טוב ומשובח להשקיע בקשר הנפשי ובתמיכה זה בזה.

11. **אמירת שלום:** 'שלום' זו מילה עם משמעות רבה, 'שלום' זו שלמות, הרמוניה. שלום מעיד על שקט ושלווה. בימי השבעה אין אנחנו שרויים במצב נפשי של שלווה ושלמות, אלא להפך, במצב של צער ושל חוסר שקט. על כן האבלים נמנעים מלומר שלום לאנשים אחרים. אך ניתן לומר בוקר טוב או ערב טוב, וכן שאר הברכות מותרות.

12. **מקום ישיבת השבעה:** למקום שיושבים בו שבעה ישנה חשיבות רבה, שכן המקום, הסביבה, הנוף והריחות מעלים בקרבנו זיכרונות. ישיבה בביתו של הנפטר מעוררת בנו את הזיכרונות של החוויות שחווינו עם הנפטר. גם הישיבה יחד, כל המשפחה, גורמת לקירוב ומוסיפה אחדות. על כן רצוי מאוד לשבת שבעה, כל האבלים יחד, בבית הנפטר. אם הנפטר נפטר בבית פרטי (לאו דווקא בביתו) – עדיף לשבת בבית שהוא נפטר בו. אם הנפטר נפטר במוסד ציבורי (בי"ח, בית אבות), עדיף לשבת בביתו.

מה עושים אם אין מקום שינה לכולם? אם לחלק מן מהאבלים אין מקום שינה בבית הנפטר, או שצריכים הם לחזור לישון בביתם מסיבה כלשהיא, יכולים הם לעשות כך, אך ילכו לביתם בשעת לילה מאוחרת או בשעת בוקר מוקדמת (בשעה שאין אנשים מסתובבים ברחוב), ויעשו זאת בליווי אדם נוסף.

האם מותר לשבת שבעה בבית אחר? בשעת הצורך, יכול האבל לשבת בביתו ולקיים שם את כל מנהגי השבעה. גם כאשר שיש כמה אבלים, יכולים האבלים לשבת כל אחד בביתו, או שישבו חלקם בבית הנפטר וחלקם בביתם.

האם מותר לעבור לשבת שבעה בבית אחר במהלך השבעה? בשעת הצורך, מותר לעבור לשבת שבעה בבית אחר. יש לעשות את המעבר בשעת לילה מאוחרת או בשעת בוקר מוקדמת, בליווי אדם נוסף. יש להמשיך לנהוג את מנהגי השבעה גם בבית אחר. יש להדליק נר נשמה גם בבית אחר שבו יושב.

13. **השתתפות האבלים בשמחות:** אין להשתתף בסעודות ושמחות בבית או מחוצה לו, מלבד בסעודות מצווה של בני האבלים: ברית מילה, פדיון הבן או חופה. אם מתוכננת חתונה במשפחה הקרובה (בן או בת של האבל; אח או אחות של הנפטר), כדאי להתייעץ עם רב מה לעשות, כיוון שמשתדלים שלא לדחות את החתונה.

שבת שבתוך השבעה

ההכנות לשבת

שבת היא זמן מנוחה ושמחה, ויש להתכונן אליה, אך יום שישי הוא יום ככל הימים. לכן האבלים קמים משיבתם כשעתיים וחצי לפני כניסת השבת (כניסת שבת – 'זמן הדלקת הנרות' המופיע בלוחות השנה). על מנת שיוכלו להכין עצמם ולסדר את הבית לקראת שבת. אם האבל מתכנן לשהות בשבת במקום רחוק, יכול לצאת גם לפני הזמן האמור לעיל, כדי שלא יחלל את השבת; אך החלפת הבגדים ושאר המלאכות, מותרים רק כשעתיים וחצי לפני כניסת השבת. השבת נחשבת לחלק מימי השבעה ונספרת עימם.

כיצד נוהגים בשבת שבתוך השבעה

יש הבדל בין ההתנהגות מחוץ לבית לבין ההתנהגות בתוך הבית פנימה. מחוץ לבית הכלל הוא: "אין אבלות בפרהסייה", כלומר, יוצאים לבית הכנסת ולובשים בגדי שבת ואפשר אף לנעול נעלי עור. בתוך הבית נוהגים מנהגי אבלות בדברים הקשורים לצנעת הפרט. כגון: אין מקיימים חיי אישות ואין מתרחצים, וכן אין לומדים תורה. בני עדות המזרח מנחמים בשבת, ישנו מנהג שאחרי תפילת שחרית כל קהל המתפללים מלווים את האבלים לביתם. מוסיפים לניחומים את הביטוי "שבת הוא שתנחם". בני אשכנז אינם מנחמים בשבת.

שבעה בחג ובחול המועד

חגים הם זמנים שמחים לכל עם ישראל. התורה רוצה שננהג מנהגי שמחה, ולכן אין נוהגים מנהגי אבלות בחגים וחול המועד.

חג בתוך תקופת השבעה

אם חל חג בתוך ימי השבעה, גורם הוא להפסקת השבעה. לדוגמא – אם הקבורה הייתה ביום ראשון, וחג הסוכות נכנס ביום שלישי בערב, אזי ביום שלישי, כשעתיים וחצי לפני החג, קמים מהשבעה. וכן אם החג נכנס באותו יום שהייתה בו הקבורה, אחרי הלוויה יושבים בבית, וקמים כשעתיים וחצי לפני כניסת החג, כדי להתכונן לחג. אם חג הפסח חל בתוך שבעה, אפשר לקום מהשבעה כבר בחצות היום. (כיצד קמים מהשבעה – יפורט להלן בדף יא). בזמן חול המועד, עדיין אסור לקיים חיי אישות ואסור ללמוד תורה.

כיצד נוהגים אם הייתה הקבורה בתוך חול-המועד?

אין חול המועד מבטל את השבעה, אבל גם אין נוהגים מנהגי אבלות בזמן חול-המועד. לכן מתחילים את כל מנהגי השבעה לאחר חול המועד, כלומר במוצאי החג האחרון, ונוהגים בהם במשך שבעה ימים.

החגים המפסיקים את ימי השבעה

החגים המפסיקים את ימי השבעה הם: ראש השנה, יום הכיפורים, סוכות, פסח ושבועות. הימים שדוחים את השבעה לאחרי חול המועד הם: חול המועד פסח וחול המועד סוכות.

סנהגי השבעה

1. **נר נשמה** - נהוג להדליק נר נשמה בבית האבלים מרגע הפטירה למשך כל הימי שבעה.
2. **אמירת קדיש** - נוהגים לומר קדיש בשלוש תפילות היום במניין. לכן ראוי לנסות ולארגן מניין בבית האבלים, ואם אין מניין, ראוי לצאת לבית הכנסת לצורך אמירת הקדיש. (לקבלת כיפות וסידורים או לעזרה בארגון מניין בבית, ניתן להתקשר לטלפון המופיע בתחילת החוברת)
3. **משניות** - נוהגים ללמוד משניות לעילוי נשמת הנפטר בבית האבל. (לקבלת ספרי משניות, או להזמנת רב שיבוא וילמד משניות או יאמר דברי תורה – ניתן להתקשר לטלפון שבתחילת החוברת).
4. **אמירת אזכרה** - בני עדות המזרח אומרים בכל יום אזכרה בבית האבלים.
5. **צדקה** - נוהגים להניח קערה שמניחים בה כסף למטרות צדקה.
6. **כסוי מראות** - נוהגים לכסות את המראות, והתמונות שמשתקפות בהן דמויות אדם.
7. **אכילה ושתייה** - בעדות המזרח נהוג להגיש מאכלים שונים למנחמים, כדי שיברכו עליהם בקול. מותר לאבלים לאכול כל דבר, מותר לאכול בשר ולשתות יין. ישנם מנהגים שלפיהם יש להימנע מאכילת בשר בתקופת השבעה.
8. **לימוד** - בין תפילת מנחה לתפילת ערבית, יש הנוהגים ללמוד משניות ויש הנוהגים שרב אומר דברי תורה.

ניחום אבלים

מצווה גדולה לנחם אבלים, והיא גם כן בכלל מצוות "ואהבת לרעך כמוך". האבלים אינם קמים בפני איש, אלא יושבים במקומם. המנחם צריך להיות רגיש וקשוב לאבל. לומר דברים המתאימים לזמן והמקום ולא דברי הבל. יש להשתדל לומר דברי עידוד ונחמה לאבלים. קודם צאתם עומדים המנחמים ואומרים: "מן השמים תנוחמו" או "המקום ינחם אתכם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים ולא תוסיפו לדאבה עוד". האבלים עונים: "אמן".

היום השביעי לשבעה

מתי קמים וכיצד קמים?

ביום השביעי קמים האבלים, לאחר שמתפללים או לאחר שיושבים שעה קלה בשעות הבוקר. המנחמים אומרים לאבלים: קומו! ויש נוהגים שאוחזים בהם ומקימים אותם. יש המוסיפים את הפסוקים: "לא גבוא עוד שמשך וירחך לא יאסף, כי ה' יהיה לך לאור עולם ושלמו ימי אבך" (ישעיהו פרק ס' פסוק כ'); "כְּאִישׁ אֲשֶׁר אָמוֹ תִּנְחַמוּ, בֶּן אֲנֹכִי אֲנַחְמְכֶם וּבִירוּשָׁלַם תִּנְחַמוּ" (ישעיהו פרק ס"ו פסוק י"ג). נוהגים לעלות לבית הקברות ביום השביעי, לומר שם פרקי תהילים ואזכרה.

לאחר שהאבלים קמים מן השבעה מפסיקים את מנהגי השבעה. עם זאת, יש מנהגים שנוהגים בהם במשך כל החודש הראשון. (מנהגים אלו יפורטו להלן בדף טו)

פרק ג' לאחר השבעה

עלייה לבית העלמין

עולים לבית העלמין במהלך השנה הראשונה: ביום השבעה, ביום השלושים, ביום השנה וכן בימי הזיכרון בשנים הבאות.

יש הנוהגים שלא לפקוד את בית העלמין בשנה הראשונה, מלבד במועדים אשר הוזכרו לעיל. יש הנוהגים לעלות לבית העלמין גם בערב ראש חודש ניסן ובערב ראש חודש אלול. למעמד העלייה לקבר בזמנים המופיעים לעיל, כדאי להזמין את האנשים הקרובים ביותר. בבית העלמין אין לאכול ואין לשתות, ויש להתנהג בו בכובד ראש ולבוא בלבוש הולם. אם יש מניין של עשרה גברים על יד הקבר, אומרים קדיש יתום. נושאים תפילה לבורא עולם ליד הקבר.

מניחים ביד שמאל אבן או צרור עפר על הקבר, ואומרים: "לך בשלום ותנוח בשלום ותעמוד לגורלך לקץ הימין".

בעלייה לקבר בימי הזיכרון אומרים פרקי תהילים ותפילת 'אל מלא רחמים' חוזרים מן הקבר בדרך אחרת מן הדרך שבאו אליו.

ביציאה מבית הקברות נוטלים ידיים שלוש פעמים על כל יד, לסירוגין. יש הנוהגים לפקוד בהזדמנויות אלו את קברי הקרובים האחרים.

הקמת המצבה

מצווה להקים מצבה על קבר המת.

יש הנוהגים להקים את המצבה ביום השלושים, ויש הנוהגים להקימה ביום השנה.

הכיתוב הנהוג על המצבה

על המצבה מציינים את שם הנפטר והוריו (האשכנזים מציינים את שם האב בלבד), ואת תאריך הפטירה על פי הלוח העברי, וכן כותבים מילים על אישיותו או על פועלו.

בסוף הכיתוב מוסיפים: ת.נ.צ.ב.ה. (ראשי תיבות: תהיה נפשו צרורה בצרור החיים).

בבתי הקברות הוותיקים בארץ ישראל, רגילים להציב מצבות שוכבות, בבתי קברות אחרים מציבים מצבות עומדות.

הזמנת מצבה

יש מנהגים שלפיהם מקימים את המצבה ביום השלושים, ויש מנהגים שלפיהם מקימים את המצבה רק ביום השנה.

בנוגע להקמת המצבה, יש לשים לב לדברים הבאים :

1. **אופי המצבה** - אין הגבלה על גודלה או על מראה של המצבה. אולם יש לזכור שהמטרה של הקמת המצבה היא זיכרון לנפטר, ולא בניית מבנים מפוארים.
2. **כיתוב על המצבה** - יש להחליט עם קרובי המשפחה על כיתוב אשר הולם את אישיות הנפטר, מלבד הנוסח הקבוע, אשר ניתן לקבלו אצל בוני המצבות.
3. **מחיר המצבה** - בנושא זה קיימים פערי מחירים, ולכן כדאי להשוות מחירים לפני קבלת ההחלטה.

רכישת חלקת קבר נוספת

בזמן רכישת קבר לנפטר, כדאי לחשוב על רכישת חלקה צמודה לבן או בת הזוג של הנפטר. החברה- קדישא שומרת את החלקה הצמודה עד תשעים יום מתאריך הקבורה. עבור רכישה זו יש לשלם, על פי התעריף של החברה - קדישא. (כיום יש פיתרון נוסף, והוא קבורה כפולה או קבורה בקומות, כדאי להתייעץ עם החברה-קדישא על נושא זה).

תקופת השלושים

שלושים הימים הראשונים שלאחר הפטירה, הם ימים שנוהגים בהם מנהגי אבלות על פטירת כל קרוב משבעת הקרובים; לעומת מנהגי האבלות בשנה הראשונה, הנוהגים רק כאשר הנפטרים הם ההורים. לכן הדינים והמנהגים בימי השלושים, חומרתם רבה יותר, מאשר הדינים והמנהגים שבשנים עשר חדשי האבלות, הנהוגים על הורים.

כיצד נספרים ימי השלושים

ימי השלושים מסתיימים שלושים יום לאחר הקבורה. לדוגמא – אם זמן הקבורה היה ביום ראשון לפני השקיעה, יום השלושים יחול ביום שני שלאחר ארבעה שבועות. יש לשים לב שבלוח העברי יש חודשים שאורכים שלושים ימים, ואם כך יום השלושים יחול באותו תאריך בחודש שאחרי הפטירה (לדוגמא - יום הקבורה היה ב -ח' טבת, ויום השלושים יחול ב -ח' שבט); ויש חודשים שאורכים עשרים ותשעה ימים, ואז יום השלושים יחול בתאריך אחר (לדוגמא - יום הקבורה היה ב- ח' טבת, ויום השלושים יחול ב -ט' שבט).

חגים

אם חל חג בתוך ימי השלושים, נפסקים ימי השלושים בערב החג. (לדוגמא - אם חל יום הכיפורים בתוך ימי השלושים, נפסקים ימי השלושים בערב יום הכיפורים). לעיתים נוצר מצב שבו חלים חגים גם בתוך ימי השבעה וגם בתוך ימי השלושים, ואז מתבטלות שתי התקופות. (לדוגמא: אם יום הכיפורים חל באמצע השבעה, מתבטלת תקופת השבעה. חמישה ימים לאחר מכן חל חג הסוכות, ואז מתבטלת גם תקופת השלושים).

פרק ד' מנהגי אבלות בשלושים

תספורת וגילוח

תספורת וגילוח מחדשים ומייפים את מראה האדם, (כפי שאנו רואים שאחרי תספורת אומרים הסובבים למסתפר "תתחדש"). בימי השלושים אין אנו מעוניינים להתחדש ולהתייפות, אלא דווקא להדגיש את הצער והאבלות, לכן אין מסתפרים ומתגלחים. אבלים על כל הקרובים (חוץ מאב ואם) אינם מתגלחים ומסתפרים במשך כל השלושים יום, ולאחר מכן מותר. דיני אבלות על אב ואם חמורים יותר, ולכן אין מסתפרים ומתגלחים במשך 31 יום, ומסתפרים ומתגלחים רק לאחר 'געה', כלומר, לאחר שאדם שאינו אבל מעיר לך שאתה צריך להסתפר). אף על פי שקודם הערנו שהחגים מפסיקים את ימי השלושים, באבלות על אב ואם אין החגים משפיעים על דיני התספורת והגילוח, ואסור לאבלים להסתפר ולהתגלח עד לאחר 31 יום.

שמחה

אבלים על הורים אינם משתתפים בשמחות במשך שנת האבל הראשונה, ולכן גם אינם משתתפים בשמחות בימי השלושים. אבלים על שאר הקרובים (חוץ מאב ואם), רשאים ללכת לשמחות בימי השלושים, אם אין שם ריקודים או תזמורת. אם מתוכננת חתונה של אחד הקרובים (בן, בת, אח, אחות) כדאי להתייעץ עם רב, כדי לברר מה לעשות בנוגע לחתונה. (על-פי רוב אין דוחים חתונות. ניתן להתקשר לטלפון המופיע בתחילת החוברת, ולהתייעץ בנוגע לשאלות האם ללכת לחתונה וכיצד לנהוג בחתונה עצמה)

קניות, בילוי ובידור

אין קונים חפצים חדשים במשך ימי השלושים, ואין הולכים למקומות בילוי ובידור.

יום השלושים

נוהגים לעלות לבית העלמין ביום השלושים (מנהגי העלייה לבית העלמין יובאו להלן בדף יב).

אמירת קדיש

אבלים על הורים (אב או אם), ממשיכים לומר קדיש בכל יום שלוש פעמים (בכל תפילה), בימי השלושים ובמשך כל השנה הראשונה (דיני אמירת קדיש על הורים במשך השנה יפורטו בהמשך). אבלים על שאר קרובים אומרים קדיש בכל יום שלוש פעמים (בכל תפילה), עד תום ימי השלושים.

גילוי המצבה

נוהגים לחנוך את המצבה ביום השלושים, ויש הנוהגים לעשות זאת רק בתום השנה הראשונה.

פרק ה' התארגנות בשנה הראשונה

בתקופה זו כדאי לייחד זמן לטיפול בנושאים משרדיים הקשורים לנפטר ולרכושו:

הוצאת תעודת פטירה

תעודה זו חשובה לצורך הסידורים השונים. במשרד הפנים הקרוב למקום מגוריכם, יש למלא טופס 'בקשה לתעודת פטירה'. יש לצרף את תעודת הזהות של הנפטר.

הודעות על הפטירה

חשוב מאוד ליידע גופים שונים על דבר הפטירה, על מנת לסגור חשבונות וכדומה. יש להודיע לגופים הבאים:

1. בנק
2. עירייה
3. דואר - במקרה שאתם מעוניינים כי הדואר של הנפטר יגיע לביתכם, בקשו להפעיל את שרות 'עקוב אחרי'.
4. חברת טלפון/פלאפון
5. חברות ביטוח שונות אשר בהם היה הנפטר מבוטח
6. חברות שונות שסיפקו שירותים לנפטר: מים, חשמל, גז ועוד.
7. כל גורם אחר שהיה המנוח עימו בקשר, או ששילם לו עבור שרות כזה או אחר.

צוואה וירושה

כדאי להתייעץ עם עורך הדין של המנוח או של המשפחה, בכל הנוגע למימוש הירושה ולפתיחת הצוואה. בעניינים אלו ישנם פרטים רבים אשר עלולים לבלבל, ולגרום לאי נעימות בין קרובי המשפחה. לכן כדאי להקפיד לפעול על פי הנחיות עורך הדין, בכל הנושאים הקשורים לצוואות וירושות.

פרק ו' הלכות לתקופת השנה הראשונה

אבלות של שנים עשר חודש (שנה שלמה), נוהגת רק על ההורים ואינה נוהגת על הקרובים האחרים. מנהגי שנת האבלות מתחילים בשבעה ומסתיימים לאחר שנים עשר חודש מיום הפטירה. אין משתתפים בסעודות של שמחה, וכן יש להימנע מבילויים ואירועים המוניים. אין קונים חפצים חדשים. (אם חייבים ללבוש בגד חדש, המנהג הוא לתת אותו לאחר על מנת שילבשנו למספר דקות, ואז נחשב הבגד כמשומש ומותר לאבל ללבושו).

שנה מעוברת

בשנה מעוברת, שנה שיש בה שני חודשי אדר, האבלות מסתיימת לאחר שנים עשר חודשים, ולא לאחר שלושה עשר חודשים של שנה כזו.

קדיש יתום

קדיש על אב ואם

יוצאי עדות אשכנז נוהגים לומר קדיש על אב ואם במשך אחד עשר חודשים. יוצאי עדות המזרח נוהגים לומר קדיש אחד עשר חודשים, להפסיק לומר למשך שבוע, ולחזור לומר קדיש עד תום שניים עשר חודשים.

דיני אמירת הקדיש

רצוי להגיד קדיש בכל יום במשך תקופת האבלות. לדבר זה ישנה חשיבות גדולה, וזהו כבוד גדול לנפטר שמשקיעים בכך, וזוכרים את הנפטר. הקדיש יכול להיאמר רק במניין של עשרה גברים. אומרים קדיש כמה פעמים לאורך התפילה, וכן לאחר לימוד תורה של מניין. מי שאינו יכול לומר קדיש, יכול לבקש מאדם אחר (שהוריו נפטרו) לומר קדיש במקומו. נהוג לשכור אדם שיאמר את הקדיש, מכיוון שכך תהיה אמירת הקדיש קבועה בכל יום למשך כל התקופה. (לסיוע במציאת אדם שיאמר את הקדיש, ניתן לפנות לטלפון המופיע בתחילת החוברת).

סנהגים ליום השנה

יום השנה ("יארצייט") הוא תאריך הפטירה על פי הלוח העברי, והוא מתחיל מן הערב. אצל חלק מיוצאי אשכנז, נקבע יום השנה הראשון כעבור שנים עשר חודש מיום הקבורה, ולא דווקא בתאריך הפטירה. אם עברו כמה ימים (יומיים או יותר) מיום הפטירה ועד יום הקבורה, מחשבים את יום השנה לפי יום הקבורה.

נר נשמה

מדליקים נר נשמה לעילוי נשמת הנפטר ביום השנה. יש להדליק נר נשמה המסוגל לדלוק עשרים וארבע שעות (מערב עד ערב). בשעת הצורך אפשר להסתפק גם בנר חשמלי.

אמירת קדיש

אומרים קדיש בבית הכנסת ביום השנה. אמירת הקדיש מתחילה בתפילת ערבית של יום השנה (לדוגמא – אם חל יום השנה ביום רביעי, אמירת הקדיש מתחילה בתפילת ערבית של ביום שלישי בערב) ונמשכת גם בתפילת שחרית ומנחה.

עלייה לתורה

בשבת שלפני יום השנה עולים לתורה, וכן ביום השנה עצמו, אם קוראים בו בתורה בבית הכנסת (בימי שני וחמישי). בבתי הכנסת של יוצאי עדות המזרח, נהוג כי העולה לתורה עורך אזכרה לנפטר. בעדות המזרח נהוג לערוך סדר לימוד מיוחד וסעודה, בליל יום השנה. יש הנוהגים להביא דברי מאכל, עוגיות ושתייה חריפה למתפללי בית הכנסת, לאחר תפילת שחרית.

עלייה לבית העלמין

עולים לבית העלמין ואומרים קדיש ותפילות, כמו ביום השבעה וביום השלושים. אם שנת האבל הייתה בשנה מעוברת (שיש בה שני חודשי אדר), מנהג עדות המזרח לעלות לקבר בתום אחד עשר חודשים. מנהג עדות אשכנז לעלות בתום שניים עשר חודשים. בכל העדות, יש הנוהגים לעלות גם בתום שלושה עשר חודשים. אין עולים לבית העלמין בחול המועד סוכות, בחול המועד פסח ובפורים, ולכן אם חל יום השנה בימים אלו, יש לעלות יום אחד לפניו. (כמובן שאם חל יום השנה בחול המועד, יש לעלות יום לפני החג הראשון). לגבי חנוכה, ראשי חודשים וחודש ניסן, ישנם מנהגים שונים: מנהג עדות המזרח – שלא לעלות לבית העלמין בתאריכים אלו ולדחות את פקידת הקבר לאחר מכן. מנהג יהודי מרוקו וכן מנהג =האשכנזים – לעלות לבית העלמין בימים אלו. כפי שכתבנו, התאריכים הקובעים את ימי השנה וכן את יום השלושים הם התאריכים העבריים בלבד.

תפילת יזכור

בעדות אשכנז רגילים לומר תפילת 'יזכור' לאחר קריאת התורה בחגים הבאים: יום כיפור, שמחת תורה, חג אחרון של פסח, שבועות. כמו כן, נוהגים לנדב צדקה לעילוי נשמת הנפטר במעמד זה.

הנצחת הנפטר

אדם בחייו פועל, יוצר, משקיע בערכים חשובים ומקרין מהערכים הללו על סביבתו הקרובה, על משפחתו וחבריו, ולעתים על מעגלים רחבים יותר: על שכונתו, עירו, או מדינתו. כשהאדם הולך לעולמו, נשאר רושם עמוק מאישיותו באנשים שאיתם הוא בא במגע ושעליהם השפיע, אולם המשך העיסוק בערכים שהיו חשובים לו, והמשך השפעתם בעולם, התמעט עם פטירתו. חלק מהחשיבות של הנצחת הנפטר היא להשלים את החלל הריק שנותר בעולם, על ידי המשך העיסוק בערכים המרכזיים שנפטר האמין ועסק בהם. כל אדם שחי בעולם, פועל רוב טובה ומקיים מצוות רבות (בין אדם למקום ובין אדם לחברו), אפילו בלא ההכרה שלו בכך.

דרכים שונות יש להנצחת הנפטר:

1. **אמירת קדיש היא גם פעולת הנצחה**, שכן התוכן של הקדיש הוא בקשת הטוב עבור עם ישראל, והבקשה שיתקיימו הערכים שעם ישראל רוצה להנחיל לעולם כולו. "עושה השלום במרומו, הוא יעשה שלום עלינו ועל כל ישראל..".
2. **הירתמות לפעילות חינוכית ותרבותית**: ניתן להנציח את הנפטר על ידי הירתמות לפעילות שמתאימה לערכים שהנפטר האמין ודגל בהם, או על ידי הקמת מיזם כל שהוא, על שם הנפטר.
3. **לימוד תורה**: דרך נוספת להנצחה היא לימוד תורה ומשניות לעילוי נשמת הנפטר.
4. ניתן להתייעץ על **אפשרויות הנצחה שונות** עם רכז התוכנית, צביאל גרינברג

בטל' 052-8942059 או בדוא"ל Emet@keshertlv.co.il